

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 йилдан нашр этилади
Йилда 6 марта чиқади

3-2021

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Муассис: Фарғона давлат университети.

«FarDU. ILMİY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ» журналі бир йилда олти марта чоп этилади.

Журнал филология, кимё ҳамда тарих фанлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Журналдан мақола кўчириб босилганда, манба кўрсатилиши шарт.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2020 йил 2 сентябрда 1109 рақами билан рўйхатга олинган.

Муқова дизайни ва оригинал макет ФарДУ таҳририят-нашриёт бўлимида тайёрланди.

Таҳрир ҳайъати

Бош муҳаррир
Масъул муҳаррир

ШЕРМУҲАММАДОВ Б.Ш.
ЎРИНОВ А.А.

ФАРМОҢОВ Ш. (Ўзбекистон)
БЕЗГУЛОВА О.С. (Россия)
РАШИДОВА С. (Ўзбекистон)
ВАЛИ САВАШ ЙЕЛЕК. (Туркия)
ЗАЙНОБИДДИНОВ С. (Ўзбекистон)

JEHAN SHANZADAN NAYYAR. (Япония)
LEEDONG WOOK. (ЖанубийКорея)
АЪЗАМОВ А. (Ўзбекистон)
КЛАУС ХАЙНСГЕН. (Германия)
БАХОДИРХОНОВ К. (Ўзбекистон)

ҒУЛОМОВ С.С. (Ўзбекистон)
БЕРДЫШЕВ А.С. (Қозоғистон)
КАРИМОВ Н.Ф. (Ўзбекистон)
ЧЕСТМИР ШТУКА. (Словакия)
ТОЖИБОЕВ К. (Ўзбекистон)

Таҳририят кенгаши

ҚОРАБОЕВ М. (Ўзбекистон)
ОТАЖОНОВ С. (Ўзбекистон)
ЎРИНОВ А.Қ. (Ўзбекистон)
РАСУЛОВ Р. (Ўзбекистон)
ОНАРҚУЛОВ К. (Ўзбекистон)
ГАЗИЕВ Қ. (Ўзбекистон)
ЮЛДАШЕВ Г. (Ўзбекистон)
ХОМИДОВ Ғ. (Ўзбекистон)
АСҚАРОВ И. (Ўзбекистон)
ИБРАГИМОВ А. (Ўзбекистон)
ИСАҒАЛИЕВ М. (Ўзбекистон)
ҚЎЗИЕВ Р. (Ўзбекистон)
ХИКМАТОВ Ф. (Ўзбекистон)
АХМАДАЛИЕВ Ю. (Ўзбекистон)
СОЛИЖОНОВ Й. (Ўзбекистон)
МАМАЖОНОВ А. (Ўзбекистон)

ИСОҚОВ Э. (Ўзбекистон)
ИСКАНДАРОВА Ш. (Ўзбекистон)
МЎМИНОВ С. (Ўзбекистон)
ЖЎРАЕВ Х. (Ўзбекистон)
КАСИМОВ А. (Ўзбекистон)
САБИРДИНОВ А. (Ўзбекистон)
ХОШИМОВА Н. (Ўзбекистон)
ҒОҒУРОВ А. (Ўзбекистон)
АДҲАМОВ М. (Ўзбекистон)
ХОНКЕЛДИЕВ Ш. (Ўзбекистон)
ЭГАМБЕРДИЕВА Т. (Ўзбекистон)
ИСОМИДДИНОВ М. (Ўзбекистон)
УСМОҢОВ Б. (Ўзбекистон)
АШИРОВ А. (Ўзбекистон)
МАМАТОВ М. (Ўзбекистон)
ХАКИМОВ Н. (Ўзбекистон)
БАРАТОВ М. (Ўзбекистон)

Муҳаррирлар: Ташматова Т.
Жўрабоева Г.

Мусахҳиҳ: Шералиева Ж.

Таҳририят манзили:

150100, Фарғона шаҳри, Мураббийлар кўчаси, 19-уй.
Тел.: (0373) 244-44-57. Мобил тел.: (+99891) 670-74-60
Сайт: www.fdu.uz

Босишга рухсат этилди:

Қоғоз бичими: - 60×84 1/8

Босма табоғи:

Офсет босма: Офсет қоғози.

Адади: 50 нусха

Буюртма №

ФарДУ нусха кўпайтириш бўлимида чоп этилди.

Манзил: 150100, Фарғона ш., Мураббийлар кўчаси, 19-уй.

**Фарғона,
2021.**

А. Акбаров Ҳайнрих Ҳайне ва аёллар.....	94
Г. Орипова Ўзбек шеърлятида ижровий лирика тарихи ва тадрижи.....	101
О. Барзиев Фарғона номи билан боғлиқ анъанавий поэтик туркумлар.....	108
Д. Турдалиев Ўзбек достончилик санъатининг ўзига хос хусусиятлари.....	114
Ю. Каримова “Лисонут-тайр” достонида бадиий тасвир усуллари ва ифода воситалари.....	123
Д. Муратова XX аср ўзбек ва корейс ҳикояларида ота-она ва фарзанд муносабатларида оилавий кадриятлар тасвири.....	127

ТИЛШУНОСЛИК

А. Мамажонов, А. Саминов Сўз бирикмаси қисмларида семантик мутаносиблик ва номутаносиблик.....	133
М. Мамажонов Диалогик дискурда антропонимларнинг коммуникатив-функционал хусусиятларига доир.....	138
Р. Ахророва Ўзбек ва француз тилларида эрта ёшлик “jeunesse”нинг лексик-семантик ифодаланиши.....	144
Х. Қодирова Хоразм шеваларида ўзлашма сўзлар асосида шаклланган айрим лақаблар.....	148
Ҳ. Дўсматов Ўзбек миллий сўз ўйинлари турлари ва талқини.....	152
Ш. Шокиров, Д. Қозоқбоева Инглиз тилида “ear – кулоқ” семасига алоқадор бўлган сўзларнинг семантик хусусиятлари.....	159
Т. Яндашова Бадиий матнда “гўзаллик” концептини ифодаловчи фонетик-фонологик воситалар лингвопоэтикаси.....	163
Г. Тожиева Ўзбек тилининг изоҳли луғатларида маънавий-маърифий тушунчаларни ифодаловчи атов бирликларининг тавсифланиши.....	168
З. Раджабова Ўқув фразеографияси лексикографиянинг махсус бўлими сифатида.....	173

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Х. Турсунов, Ю. Минаматов, И. Мўминов Замонавий таълимда компьютер ўйин элементларидан фойдаланишнинг педагогик муаммолари ва ечим тавсиялари.....	182
М. Каримова, З. Арипов, М. Оламова Педагог ва талаба ёшларнинг креативлик сифатларини ривожлантиришнинг омиллари ва усуллари.....	189
С. Умаров Талабалар мустақил ишларини ташкил этишнинг илмий-педагогик имкониятлари.....	193
С. Аъзамов Тўқимачилик ва енгил саноат соҳаси терминларини тартибга солиш.....	197

ТАЛАБАЛАР МУСТАҚИЛ ИШЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ИЛМИЙ-ПЕДАГОГИК
ИМКОНИАТЛАРИНАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ
САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВSCIENTIFIC-PEDAGOGICAL CAPABILITIES IN ORGANIZATION OF STUDENTS'
INDEPENDENT WORKУмаров Санжарбек Сидиқович¹¹Умаров Санжарбек Сидиқович*–Қўқон давлат педагогика институти, биология кафедраси ўқитувчиси.***Аннотация**

Мақолада олий таълим муассасалари талабаларида мустақил ишларни ташкил этишнинг ўзига хос педагогик хусусиятлари, имкониятлари, ўқитишнинг дидактик мақсад ва вазифалари асосида талабаларни мустақил ва ижодий ишларини ташкил этиш асосида мантиқан, таҳлилий фикрлаш ва ўз-ўзини назорат қилишга ўргатиш асосида ўқув билиш фаолиятини таркиб топтириш йўллари ёритилган. Инновацион ёндашув асосида талабаларнинг мустақил ишларини ташкил этишнинг намунавий режаси келтирилган.

Аннотация

В статье рассматриваются специфические педагогические особенности и задачи организации самостоятельной работы студентов высших учебных заведений, способы организации самостоятельной и творческой работы студентов путем логического и аналитического мышления на основе обучения самоконтролю. Приведен образцовый план организации самостоятельной работы студентов на основе инновационного подхода.

Annotation

This article examines the specific pedagogical features and tasks of organizing students' independent work in higher educational institutions, ways of organizing students' independent and creative work on the basis of logical and analytical thinking based on self-control training. An exemplary plan for organizing students' independent work based on an innovative approach is presented.

Таянч сўз ва иборалар: мустақил ишлар мазмуни, ўқитиш шакллари, методлари, воситалари, касбий педагогик фаолият, ўқитувчиларнинг шахс сифатида ўз-ўзини ривожлантириш, талабаларни ўқув билиш фаолияти.

Ключевые слова и выражения: содержание самостоятельной работы, форма обучения, методы, средства, профессионально-педагогическая деятельность, саморазвитие учителя как личности, учебно-познавательная деятельность студентов.

Key words and expressions: content of independent work, form of education, methods, means, professional and pedagogical activity, self-development of a teacher as a person, educational activity of students.

Жаҳоннинг тараққий этган давлатлари таълим тизими сиёсати узлуксиз таълим жараёнида ҳар томонлама ривожланган баркамол шахсни шакллантириш учун талабаларда билим олишга ва янгиликларни пухта ўзлаштиришга эҳтиёжни, асосий ўқув-илмий, миллий ҳамда умумбашарий кадриятларга асосланган маънавий-ахлоқий фазилатларни, мустақил ва ижодий фикрлаш жараёнлари сифат ва самарадорлигини ошириш заруратини белгилайди.

Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида «жисмонан соғлом, руҳий ва интеллектуал ривожланган, мустақил

фикрлайдиган, қатъий ҳаётини нуқтаи назарга эга, Ватанга содиқ ёшларни тарбиялаш»га қаратилган вазифаларни амалга ошириш ёш кадрларнинг касбий фаолиятга тайёрлаш жараёнларини танқидий ва таҳлилий йўналишларга эга бўлган мураккаб педагогик тизим сифатида кўриб чиқиш заруратини белгилайди. Мазкур зарурат юқори малакали ва рақобатбардош кадрлар тайёрлашда таълим-тарбия жараёнларини ривожлантирувчи стратегияларни танлаш ҳамда ушбу жараён самарадорлигини оширишга хизмат қилувчи инновацион таълим технологияларни ишлаб чиқиш ва уларнинг таълим-тарбия жараёнига

самарали татбиқ этилиши долзарб аҳамият касб этади [1].

Олий таълим муассасаларида таълим жараёнининг самарали ташкил этилиши бевосита талабаларнинг илмий дунёқарашини шакллантиришга, уларда ўз устида мустақил ишлаш ва ижодий фаолият юритиш кўникмаларини ривожлантириш зарурий омиллардан саналади. Мазкур мустақил ишларнинг муайян даражада тизимли йўлга қўйилиши, шунингдек, педагоглар инновацион ёндашувлар асосида қуйидагича илмий педагогик вазифалар белгилаб олишлари мумкин:

- *Таниш бўлмаган ва осон англанадиган мавзуларни ўтишда саволларга оғзаки ва ёзма жавоб бериш, мавзу юзасидан луғат тузиш, ёзма ишлар мавзунини баён қилиш учун режа тузиш.*

- *Янги мавзунини мустақамлашга оид қўшимча материаллар билан танишишга оид талабанинг индивидуал иш режасини тузиб чиқиш.*

- *Назарий билимни амалиёт билан боғлаш ва амалда қўллаш малакасини мустақамлашга оид таҳлилий, таққословчи топшириқлар бериш;*

- *Ижодий тавсифдаги мустақил ишларни ташкил этиш;*

- *Кўрсатма ва дидактик тарқатмални материаллар асосидаги мустақил ишлар дарс самарадорлигини оширади.*

- *Биологик билимлар билан боғлиқ хатоларнинг олдини олиш ва тугатишга доир мустақил ишлар – ностандарт тестлар, таққословчи жадваллар асосида изоҳлашни ташкил этиш.*

Биологик таълим талабаларнинг мустақил ишларини самарали ташкил этиш ва улар ижодий қобилиятининг ривожланишига етарли даражада аҳамият бериш натижасида қуйидаги ижобий ҳолатлар юзага келиши мумкин:

- *биологик таълим талабаларни мустақил ишлари режали ташкил этилади, уларнинг иқтисодий фаолиятида аниқлик мавжуд бўлади;*

- *талабалар ҳар қандай мавзунинг ғоявий мазмунига жиддий аҳамият берадилар ва мавзу юзасидан мустақил хулоса бера олишга ўрганадилар, биологик таълимга доир қўшимча материаллардан*

фойдаланган ҳолда ўз фикрини мустақил ва мантиқан тўғри баён эта оладилар.

Талабалардан бу каби ижобий ўзгаришларнинг содир бўлиши, уларнинг мустақил ва ижодий ишлаш малакасини ҳосил этади.

Педагогик олий таълим муассасаларининг факультетлараро йўналишларида ёшлар физиологияси ва гигиенаси ўқув фани ўқитилиб, мазкур фанни ўқитишдан мақсад – талабаларда таълим-тарбия жараёнида турли ёшдаги болалар ва ўсмирлар организмнинг ўзига хос хусусиятларини эътиборга олиш, зарарли одатлар, гиёҳвандликнинг олдини олиш, ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлашнинг тиббий - гигиеник асослари ҳақида билим, кўникма ва малакани таркиб топтириш имконини беради.

Ёш физиологияси ва гигиена фанининг вазифаси талабаларга таълим-тарбия жараёнида болалар ва ўсмирлар соғлиғини ҳимоя қилиш, лицей ва коллежлар шарт-шароитлари, жиҳозланиши ва ўқув юкламанинг организмга таъсирини ўрганишдан иборат.

Ёш физиологияси ва гигиена фани бўйича талабалар қуйидаги билимлар билан қуролланган бўлишлари зарур: организмнинг бир бутунлигини билиш; организм ва ташқи муҳитнинг ўзаро боғлиқлигини билиш; организмнинг ўзига хос ёш хусусиятларини билиш; ёш физиологияси ва гигиена предмети, мақсади ва вазифаларини билиш; ёш физиологияси ва гигиена методларини билиш ва уларни қўллаш олиш; ёш физиологияси ва гигиена фанининг тармоқлари ва бошқа фанлар билан алоқаси характерини билиш назарда тутилади [2].

Юқоридаги фикрларга асосланиб, “Ёш физиологияси ва гигиенаси” ўқув фанининг ўқитилишида мустақил таълим мавзулари намуна сифатида қуйидагича ташкил этилиши мақсадга мувофиқдир.

Изоҳ: фикримизча, мустақил таълим мавзулари талабаларнинг фан мазмуни асосида қўшимча маълумотлар билан мустақил танишишга, фанга оид материаллар устида ижодий изланишга, илмий фикрлашни бойитиш ва илмий дунёқарашни ривожлантиришга қаратилган бўлиб, ўқув машғулотларда ўзлаштирган мавзулар мазмунини бевосита тўлдириши зарур.

Жадвал-1

**Инновацион ёндашув асосида талабалар мустақил ишларини ташкил этишнинг
намунавий режаси**

№	Мустақил таълим мавзулари	Топшириқ турлари	Назорат усули
1	Давлатимизнинг ёш авлодни тарбиялаш ва соғлиқни ҳимоя қилиш йўлида олиб бораётган ишлари. Ирсият ва ирсий касалликлар ҳақида статистик маълумотлар	Маълумотлар юзасидан хулоса тайёрлаш	Савол - жавоб
2	Болаларда қадди-қоматнинг шаклланиши ва касалликлари олдини олиш чоралари билан танишиш	Хулоса тайёрлаш	Ностандарт тест
3	Невроз ва унинг юзага чиқиш сабаблари	Буклетлар ва изоҳлар тайёрлаш	Савол - жавоб
4	Кўриш ва эшитиш органларининг ёш хусусиятлари ва гигиенаси. Яқиндан кўришнинг олдини олиш	Хулоса тайёрлаш	Савол - жавоб
5	Жисмоний юкламанинг юрак-қон томир ва нафас тизими фаолиятига таъсирини ўрганиш	Хулоса тайёрлаш	Адаптив назорат усули
6	Мактаб ўқувчиси овқат рационини тузиш жадвалини шакллантириш юзасидан илмий маълумотлар тўплаш	Жадваллар тузиш ва изоҳли хулосалар тайёрлаш	Продуктив баҳолаш
7	Айирув органларининг гигиенаси, касалликлари ва олдини олишга оид маълумотлар билан танишиш	Жадваллар тузиш ва изоҳли хулосалар тайёрлаш	Ностандарт тест
8	Нафас тизимининг ёш хусусиятлари ва гигиенаси ҳақида билим бериш	Хулоса тайёрлаш	Продуктив баҳолаш
9	Ички секреция безларининг ёш хусусиятлари ҳақида қўшимча маълумотлар тўплаш	Жадваллар тузиш ва изоҳли хулосалар тайёрлаш	Ностандарт тест
10	Юқумли касалликлар ва валеологияга оид қўшимча маълумотлар билан танишиб бориш	Хулоса тайёрлаш	Продуктив баҳолаш

Талабаларнинг мустақил ишларини ташкил этишда қуйидаги қоидаларга риоя этиш лозим бўлади [3]. Бунда, аввало, ҳар қандай мустақил иш талабаларнинг қўлидан келадиган ва уларнинг диққатини жалб эта оладиган ҳамда ўқув дастурига мос бўлиши керак. Ҳар бир мустақил ишнинг бажарилиши юзасидан ўқитувчи талабаларга аниқ кўрсатмалар бериши керак. Бунда янги материални ўзлаштираётганда талабалар олдин кўрган, эшитган, билиб олган нарсаларига таянишлари зарур бўлади. Ҳар қандай нарса илгари ўзлаштирилган эски нарсаларга асосланади, улар билан уйғунлашиб, кейинги таълим учун мустаҳкам база яратади. Агар талабалар билимлар, ғоялар, тушунчаларни эгаллаб, янги ўзлаштирилган билимларда уларга асосланадиган бўлса, ҳар бир янги бўғиннинг онгли равишда билиб олинишига кенг йўл очилади. Бу эса таълимнинг мунтазамлиги ва изчиллиги таъсирининг ижобий натижасидир.

Таълимнинг амалий машқ қилиш методлари талабаларнинг индивидуал фаол ва мустақил ишлаш методидир. Таълимнинг мазкур методидан фойдаланилганда, қуйидаги шароитларга риоя этилади:

1. Мустақил иш топшириғи асосида аниқ билимлар, топшириқларни бажариш қоидалари, усулларининг бўлиши.

2. Талабаларнинг мустақил иш топшириқлар мақсади ва олинган малака ва кўникмаларни қаерда қўлланиши мумкинлигини билиб олишлари;

3. Мустақил иш топшириқни бажаришда йўл қўйилган хатоларнинг ўз вақтида олдини олиш.

4. Мустақил иш топшириқларни бажаришда шарт-шароитларнинг мавжуд бўлиши.

6. Мустақил иш топшириқларнинг мунтазам, онгли равишда тушуниб бажарилиши ва ҳоказо.

Ёшлар физиологияси ва гигиенаси ўқув фанидан лаборатория ва амалий ишлар

методи эса, юқорида таъкидланганидек, осонлаштиради, фанга оид умумий талабалар мустақиллигини ривожлантиради, хулосалар чиқаришга ўргатади. ўқув материални ўзлаштиришни

Адабиётлар:

1. www.фастпад.ру
- 2..Арипова С.Х. Ёш физиологияси ва гигиенаси. –Т.:Фан ва технологиялар. 2010. -Т. ИНВ- 28.073A75T98 У-7496
3. Исабаева М. Саломатлик иш дафтари. –Т., 2012.

(Тақризчи: Т.Эгамбердиева – педагогика фанлари доктори, профессор)